

CAPITOLUL 1

Ceața deasă, ce învăluia acel tren în ianuarie 1945, luase în stăpânire fluviul Rin. Corpurile înghețate ale miilor de soldați americani ce murau în pădurile din Ardeni, ca rezultat al neașteptatei și sălbaticei contraofensive a Wehrmachtului german de dinaintea Crăciunului, reprezentau o mărturie și mai înspăimântătoare a valului de frig ce se abătuse în acel an deasupra continentului european muribund.

Pe când stătea singur în compartimentul întunecos al trenului de la Frankfurt, ce-și croia drum prin noaptea densă către Lörrach, ultima oprire înainte de granița elvețiană, suedezul Per Jacobsson se gândea la moarte și la omniprezența ei persuasivă.

În Lörrach, toată lumea, cu excepția lui Jacobsson și a masivului contingent de gărzi militare germane, părăsi vagoanele înainte ca acestea să se pună din nou în mișcare, foarte încet, și să treacă granița neutrei Elveții. Zece minute mai târziu, trenul se opri a doua oară la Badische Bahnhof, o stație germană de cale ferată, ca o enclavă extrateritorială în interiorul vechii așezări a Baselului. Această extrateritorialitate era atestată de uniformele naziste ale gărzilor, care-l priviră pe suedez în timp ce cobora din tren pe betonul rece al peronului. De jur-împrejur, nu se vedea nici un hamal. De fapt, ei dispăruseră încă din 3 septembrie 1939 – cu mai bine de cinci ani în urmă –, ziua începerii celui de-al Doilea Război Mondial.

După ce parcurse cincizeci de metri prin strania pustietate a imensei gări, suedezul ajunse la o barieră sub forma unui gard înalt, făcut din plasă de oțel. Decupată, în plasă, se afla o poartă de trecere închisă. În stânga ei, era o masă lungă de lemn. Își puse geanta de piele neagră pe ea și așteptă. Un minut mai târziu, poarta se deschise și prin ea trecură trei oficiali. Unul dintre ei, colonel SS, rămase în spatele celorlalți doi, în timp ce aceștia se postară de partea cealaltă a mesei.

– *Geben Sie mir bitte Ihren Pass*¹, se auzi un ordin scurt.

Suedezul întinse pașaportul.

– *Sie sind ja sehr weirweg von zu Hause, Herr Jacobsson. Warum?*²

Înainte ca suedezul să poată explica prezența lui la o asemenea depărtare de casă, bărbatul care purta pe uniforma neagră insigna cu capul de mort și două oase încrucișate făcu câțiva pași înainte.

– Vă așteptam, *sehr geehrte Herr Jacobsson*. Ați călătorit în liniște?

Suedezul încuviință cu un gest scurt din cap. Se îndreaptă apoi către valiza sa încă nedesfăcută.

– *Nicht nötig*, spuse colonelul SS, indicându-i suedezului că poate trece prin poartă fără control.

SS-istul apăsă un buton montat sub masa de lemn. Se auzi un sunet strident și poarta din gardul de plasă de oțel se deschise automat. De cealaltă parte se afla o altă masă de lemn, mai mică. În spatele ei stătea un singur oficial elvețian, un caporal îmbrăcat în uniformă urâtă, verde, a armatei helvete. Acesta examinează cu minuțiozitate pașaportul lui Jacobsson. Apoi deschise un catalog imens și răsfoi paginile până la secțiunea referitoare la persoanele de naționalitate suedeză. Pașaportul fu din nou examinat, numerele comparate și returnat fără vreun comentariu. În tot acest timp, geanta suferi o inspecție amănunțită.

– *In Ordnung*, articulă în sfârșit caporalul.

Când Per Jacobsson păși pe pământ elvețian, era aproape miezul nopții.

De partea cealaltă a străzii Resenthal, pe care se afla gara, îl așteptau un elvețian și o americană să iasă din stație. Stăteau unul lângă altul în fața restaurantului Kleinbasler Weinstube, în care se servea, de fapt, mai multă bere decât vin, de vreme ce era situat în mijlocul cartierului muncitoresc din Basel.

Un alt bărbat stătea tăcut la volanul unui Fiat parcat chiar în fața ieșirii din gară, ca și cum ar fi așteptat un pasager. Misiunea lui era de a observa tot ce se întâmplă și de a interveni imediat dacă s-ar fi produs ceva ce ar fi lezat interesele naționale ale Elveției. Numele său era Dr. Wilhelm Lützel Schwab și avea funcția de șef al Poliției Politice a cantonului Basel, răspunzătoare de contraspionajul din nord-vestul Elveției. Până atunci, contraspionajul avusese de dus un război al său,

¹ Dați-mi, vă rog, pașaportul.

² Sunteți atât de departe de casă. De ce?

suficient de solicitant: 1 389 persoane arestate sub acuzație de spionaj, 813 judecate și condamnate, din care 33 primiseră pedeapsa cu moartea pentru trădare. Nu era un bilanț sărac pentru o țară cu o populație mai mică de cinci milioane.

Lützel Schwab îl urmări cu privirea pe Jacobsson pe când acesta traversă Resenthalstrasse și se apropie de cei doi oameni din fața restaurantului. Observă apoi cum toți trei intrară în local. Aparent satisfăcut de ceea ce văzuse, porni mașina și dispăru în noapte.

În restaurant, cei trei se așezară la o masă și comandară o sticlă de Döle, vinul roșu și gros din Elveția, cel mai potrivit cu o astfel de noapte înghețată. Americanca deschise discuția.

– Domnul Dulles nu a putut părăsi azi Berna. Prezența sa e cerută de urgență la Paris, așa că m-a rugat pe mine să îl înlocuiesc.

Suedezul încuviință. Știa că femeia din fața lui lucra pentru Dulles. Avusese chiar ocazia să cineze cu cei doi în Basel.

Americanca reluă:

– Ați reușit să aflați unde se află Heisenberg?

– Nu, răspunse suedezul. Informația de la domnul Dulles a fost corectă. Heisenberg, Hahn și von Weizsäcker au dispărut din Berlin. A dispărut, de asemenea, întreg echipamentul pe care îl foloseau la Institutul Kaiser Wilhelm.

– Ați obținut vreo informație despre cât de aproape erau față de obiectiv în momentul dispariției?

– Da.

Jacobsson făcu o scurtă pauză, apoi continuă:

– Aproape. Foarte aproape. Nu știu exact ce înseamnă asta, însă mi s-a spus că nu mai era nici o problemă cu proiectul ei, ci numai cu lipsa de apă grea și uraniu. Se aștepta ca această problemă să fie rezolvată în februarie.

– Sunteți sigur că nu mai aveau probleme cu proiectul?

– Absolut.

– Cred că domnul Dulles trebuie informat imediat.

– Voi doi trebuie să manevrați informația pe care v-am dat-o cu cea mai mare discreție. *Herr Dr. Puhl* și-a asumat un risc imens ca să poată afla toate astea. El și cu mine suntem mai mult economiști și bancheri, așa că ne e greu să ne ocupăm de subiecte ce includ fizica avansată, deși el știe câte ceva despre ea. Pentru informarea dumneavoastră, domnișoară Reichman, vă pot spune că Dr. Puhl este directorul Reichsbank

din Berlin și unul dintre directorii băncii mele de aici, din Basel. De-a lungul anilor am devenit apropiați. Când domnul Dulles m-a rugat să-l ajut, m-am gândit imediat la Puhl, pentru că el frecventează cele mai înalte cercuri financiare și academice din Berlin. Unul dintre prietenii intimi ai lui Puhl este chimist și lucrează, de asemenea, la Institutul Kaiser Wilhelm. Din când în când, fizicienii vin și îi cer sfatul. Iată de ce el a fost în stare să-i dea lui Puhl informația pe care tocmai v-am oferit-o. Dacă însă ceva din ce v-am spus ajunge la urechile Gestapoului...

– Înțelegem toate astea, Herr Jacobsson, replică imediat americanca.

În acel moment interveni în discuție și Peter Burckhardt, elvețianul cel tânăr.

– Apropo de Gestapo: ei au oameni peste tot în Basel, așa că eu cred că nu e bine să fim văzuți împreună mai mult decât e necesar.

– Ai dreptate, îl aprobă americanca, adăugând imediat: Te-ar deranja dacă m-ai conduce pe mine mai întâi? Știu că s-ar putea să faci un ocol, dar...

Bărbații fură de acord. Peter Burckhardt se ridică și se duse să achite nota, apoi ieși din restaurant și aduse Mercedesul în care se urcară toți trei.

Înăuntru, Peter Burckhardt se răsuci către șeful său de la Banca de Investiții Internaționale¹ și-l întreabă:

– Tocmai mă gândeam la ce-ți spus despre Gestapo. Dacă îmi permițeti, Sir, cum ați justificat ultima vizită în Berlin?

– Puhl m-a rugat să intermediez un ultim transport de aur din Berlin către Banca Națională a Elveției. Deși îmi repugna total, domnul Dulles m-a convins de importanța mizei, așa că m-am deplasat personal acolo, profitând de imposibilitatea lui Puhl de a părăsi Germania, pentru a întocmi documentația aranjamentelor de plată ce vor fi făcute prin BIS²...

În mașină se așternu tăcerea. Cinci minute mai târziu traversau Rinul peste Mittlerebrücke, podul construit în secolul al XI-lea ce

¹ Bank for International Settlements (BIS)

² Conform unui jurnalist elvețian care a găsit această informație, anterior secretă, în Arhivele Naționale ale Elveției în anii '80, acest ultim transport de aur de la Berlin la Berna a avut loc în aprilie 1945. Așa cum notează, sarcastic, în cartea sa dedicată acestui subiect, totul s-a întâmplat cu trei săptămâni înainte ca Hitler să se sinucidă (vezi Werner Rings, *Raubgold aus Deutschland: Die „Goldscheibe“ Schweiz im Zweiten Weltkrieg*, Zürich și München, 1985, p. 162).

leagă cele două părți ale orașului Basel: Kleinbasel, în nordul râului, și Grossbasel, în sud. De acolo, Burckhardt se îndreptă spre Marktplatz, centrul orașului, în care locuitorii veneau în fiecare dimineață, încă din Evul Mediu, să cumpere produse proaspete. Când ajunseră acolo, americanca făcu semn că vrea să coboare. Odată coborâtă din mașină, ea verifică dacă era urmărită de cineva, deși piața era complet pustie, și le făcu un semn de despărțire celor doi care o priveau tăcuți din mașină.

Așteptă ca Mercedesul să se îndepărteze, apoi se îndreptă grăbită către Martinsgasse, un pasaj îngust și abrupt ce urcă și dădea în Augustinergasse, o veche străduță pietruită. Casele de pe partea de nord, toate datând din secolele al XIII-lea și al XIV-lea, își deschideau fațadele către fluviu. Nancy Reichman locuia la etajul trei, ultimul, al imobilului cu numărul 11.

Nancy urcă scările și intră în apartament, își aruncă haina pe sofa și ridică telefonul. În ciuda orei înaintate, cineva de la ambasada americană din Berna răspunse imediat.

– Aici e Nancy Reichman, viceconsulul din Basel. Vă rog să-l anunțați pe domnul Dulles că-l voi suna mâine-dimineață la ora opt.

– OK, rosti o voce veselă la celălalt capăt. Somn ușor, domnișoară Reichman.

În noaptea aceea, americanca n-a dormit bine. De fapt, n-a dormit deloc, pentru că era unul dintre puținii oameni care în ianuarie 1945, auziseră adjectivul „atomic“ asociat substantivului „bombă“. Nici chiar Harry Truman, vicepreședintele Statelor Unite, nu fusese informat. Ea făcea parte, de asemenea, dintre puținii care știau că *Herr Professor* Dr. Werner Heisenberg se afla, după cum spusese bancherul elvețian, „aproape, foarte aproape“ de a confecționa o astfel de mașinărie în stare să funcționeze.

Când Nancy Reichman sună în dimineața următoare, Allen Dulles tocmai își lua micul dejun în apartamentul său, situat la Berna, pe malul râului Aare. Îi mulțumi americanței și-i sugeră să nu-și facă planuri, în viitorul apropiat, care să nu poată fi ușor contramandate, apoi închise.

Deja avea în minte o idee de acțiune imediată, legată însă de posibilitatea de a se înțelege cu elvețienii. Din păcate, colaborarea cu elvețienii nu mai era privită cu ochi buni de unele cercuri din Washington din cauza cooperării continue, economice și financiare, a unor cercuri

conducătoare helvete cu Germania nazistă. Dumnezeu știe care ar fi fost reacția dacă s-ar fi aflat că el, Dulles, s-a înțeles cu șeful Băncii pentru Investiții Internaționale să aranjeze în Elveția un nou schimb de aur, pradă nazistă, contra dolari americani. Toate acestea făceau ca tot ce întreprindea să fie mult mai periculos și mai delicat; aproape că se putea vorbi de înțelegere cu inamicul. Totuși, Dulles nu avea alternativă. Cineva trebuia să afle unde se găsea Heisenberg și cât avansase, până nu era prea târziu. Ca să obțină toate acestea, Dulles avea din nou nevoie disperată de ajutorul elvețienilor.

Mai rău era că cele mai sumbre presimțiri ale sale se puteau adevăra și atunci toată povestea ar fi costat vieți omenești. Putea chiar periclita niște americance drăguțe, cum era Nancy Reichman, însă nu avea altă soluție. În ceea ce-l privea pe Peter Burckhardt, Dulles avea mai puține remușcări, fiindcă știa că tânărul elvețian, pe lângă bancher, avea și calitatea de a fi locotenent atașat Secției a 5-a a Statului-Major al Înaltului Comandament Elvețian și, ca atare, era unul dintre cei mai importanți ofițeri ai spionajului elvețian. Misiunea pe care și-o asumase implica riscuri mari.

Aspre gânduri pentru un diplomat american în slujba țării sale!

Ele puteau fi explicate dacă se ținea seama de faptul că Allen Dulles trăise și lucrase într-un mediu complet nou pentru americani – lumea subterană a spionajului activ, în care regulile diplomației nu se aplicau, iar principiile de etică și morală erau adeseori ignorate pentru că trebuiau să fie ignorate dacă democrațiile vestice doreau să supraviețuiască în fața nazismului și a comunismului. Allen Dulles și colegii săi de la OSS (Oficiul pentru Servicii Strategice), adică prima agenție națională reală de spionaj creată de Statele Unite și precursora a celebrei CIA (acea temută și pe nedrept bârfită agenție al cărei șef era destinat a fi Allen Dulles), priveau naștii și sovieticii ca aparținând aceleiași clase de inamici de moarte ai Statelor Unite. Era imperios necesar să fie opriți, dacă *oricare* dintre ei putea produce bomba atomică. De la postul său din Berna, de unde dirija toate activitățile OSS de pe continentul european, Dulles activase, de la început, pe două fronturi, atât contra naziștilor, cât și contra sovieticilor și, de aceea, n-ar fi ezitat să apeleze la ajutorul elvețienilor sau chiar al lui Scaraoțchi însuși, dacă asta ar fi însemnat câștigarea războiului.

El și elvețienii se folosiseră deja unii de alții în câteva ocazii... cu un profit reciproc. Dacă ar fi să spunem tuturor lucrurilor pe nume, atunci

ar trebui să recunoaștem că, în ultimă instanță, legătura secretă a lui Dulles cu spionajul elvețian – legătură păstrată secretă de ambele părți – l-a ferit de eșecuri și i-a adus numai succese. La trei luni de la asumarea misiunii de a fi omul OSS-ului în Berna, această legătură, total neortodoxă, fusese deja stabilită.

CAPITOLUL 2

Originea OSS-ului, ca și afilierea lui Dulles la el datau din iunie 1942, când „Sălbaticul Bill“ Donovan, singurul soldat american, veteran al primului război mondial pe frontul francez, care avea mai multe medalii și o faimă mai mare decât generalul MacArthur, candidatul lipsit de succes pe listele republicanilor din 1933 pentru postul de guvernator al statului New York, l-a convins pe președintele Roosevelt de necesitatea înființării unei organizații americane care să adune elita inteligenței și care să conducă operațiile „neconvenționale“ pe timp de război.¹ Unul dintre primii recrutați a fost Allen Dulles, absolvent al Universității Princeton și profesor diplomat, în plus nepot al fostului secretar de stat Robert Lansing. Dulles fusese în legătură, pe diverse căi, cu serviciul secret încă din vremea primului război mondial și își îndeplinesc misiunile în diverse țări europene, inclusiv în Elveția. În ultimii ani ai primului război mondial, la postul său din Elveția, activitatea sa reală a fost aceea de a furniza Washingtonului informații despre situația din Germania, Austria și Balcani. De aceea, Dulles avea calificarea necesară pentru a conduce operațiunile OSS din Europa Centrală, iar locul de unde putea să facă toate acestea era tocmai Elveția, acea neutră Elveție pe care el o cunoștea atât de bine.

Pe 2 noiembrie 1942, Donovan l-a trimis pe Dulles în Elveția, pe aceeași rută pe care elvețienii o vor folosi ulterior ca ultimă legătură de aprovizionare din lumea extraeuropeană. A zburat până la Lisabona cu un Pan Am, via Bermude, apoi a luat trenul până la Barcelona și mai departe la Port Bou, punct la frontiera franco-spaniolă. De acolo, un alt tren l-a purtat de-a lungul Franței conduse de guvernul de la Vichy,

¹ În vederea unei istorii complete a OSS și a rolului jucat de Allen Dulles, vezi Richard Dunlop, *Donovan: America's Master Spy*, New York, 1982.

până la granița cu Elveția, de lângă Geneva, unde a sosit pe data de 7 noiembrie. În acel loc, era cât pe aci să se termine, înainte de a începe, cariera sa de membru al OSS și, ulterior, al CIA. După cum mărturisește Dulles: „Am descoperit un civil, evident german, care supraveghea activitatea vameșilor de la granița franceză. Mi s-a spus la Washington că era posibil să fie plasați agenți ai Gestapoului la această frontieră. Eram singurul pasager care nu trecuse de vameși. Neamțul își nota conștiincios toate datele din pașaportul meu și, câteva minute mai târziu, un jandarm francez mi-a explicat că sosise un ordin de la Vichy de a-i reține pe toți americanii care se prezentau la frontieră și de a raporta fiecare caz direct mareșalului Petain“. În timp ce Dulles protesta cu glas tare, insinuând că mareșalul avea, probabil, treburi mai importante, de vreme ce americanii tocmai aterizaseră în Africa de Nord, s-a făcut ora prânzului și omul de la Gestapo a dispărut. Se părea că neamțul avea adânc înrădăcinat în sânge obiceiul ca, exact la amiază, să se ducă până la cel mai apropiat bufet și să-și bea prima bere a zilei. Imediat ce acesta a dispărut, jandarmul l-a întrerupt pe Dulles și l-a urcat înapoi în tren, șoptindu-i: *Allez passez vite. Vous voyez que notre collaboration n'est que symbolique* (Treceți repede. Vedeți doar că așa-zisa noastră colaborare e doar simbolică). Câteva minute mai târziu, Dulles a traversat legal granița franceză către Elveția. A fost unul dintre ultimii care a putut s-o facă până la eliberarea Franței.¹

Imediat ce a ajuns la post, Dulles a început recrutarea de ajutoare, stânjenit de faptul că, la scurt timp după sosirea sa în Elveția, naziștii au ocupat Franța. Amenințau astfel cu invadarea întregii coaste mediteraneene franceze, ceea ce era cumplit, mai ales de când populația de aici renăscuse, datorită prezenței Forțelor Aliate în Africa de Nord. De fapt, toată granița elvețiană fusese ocupată de naziști și de aliații lor fasciști. Printre cei recrutați se numărau câțiva stabiliți deja în Elveția și ale căror obligații inițiale nu mai aveau obiect, de vreme ce Elveția fusese izolată. Erau bărbați și femei din diverse departamente ale guvernului american, angrenați în activități comerciale sau consulare – asigurare de vize pentru oamenii de afaceri elvețieni care doreau să viziteze Statele Unite, ajutor pentru turiștii americani în Elveția² etc.

¹ Allen Dulles, *The Secret Surrender*, New York, 1966, p. 12 și următoarele

² *Ibid.*, p. 16